

Om fyndet av stenen meddelar Dybeck i sin reseberättelse 1864: »Vid den reparation af Lena kyrka, som under mina besök i trakten pågick, hittades i Kyrkgolfvet en hel runsten samt ett fragment af en annan. Den förre krossades af arbetarne, så att vid min ankomst blott ett större stycke återstod, jämte några smärre bitar. Stenen, hvilken icke förr varit känd, ligger nu, tillika med det andra fragmentet, å en höjd vid prestgården, der äfven en ur bogårdsmuren uttagen hel runsten [U 1026] blifvit genom mitt föranstaltande rest.» *Sveriges runurkunder* (s. å.): »Då Lena kyrkas golf sistlidne sommar upptogs, fanns på en fots djup derunder en hel runsten, hvilken krossades. Förevarande stycke och några små skärvor [sic!] återstå.» Det större stycket, som utgjorde huvuddelen av runstens v. sida men saknade rotända, restes våren 1951 på ett stenfundament bredvid U 1026. De av Dybeck omtalade smärre bitarna lågo, tre stycken tillsammans, i ett syrensnår i närheten. Det största av dessa fragment hade direkt passning med den v. huvuddelen av stenen och kunde med hjälp av ett järnstöd fastsättas vid denna. De båda andra fragmenten passade ihop inbördes men icke med övriga delar av runstenen. De hopfogades och fördes till kyrkan, där de nu förvaras i vapenhuset, tillsammans med U 1028.

Blågrå granit med jämnt gryt. Höjd 1,16 m., största bredd 0,72 m. (övre fragmentet inräknat). Det i kyrkan förvarade fragmentet, som endast innehåller ornamentik, mäter 0,80 × 0,30 m. Ristningen är djupt huggen och tydlig.

Inskrift (med det inom [] efter D 1:223):

...[ŋ :] uk : ihul : uk : gisl : uitr : li ...
5 10 15

... ok Igull ok Gisl, Øyindr (?) le[tu] ...

»... och Igul och Gisl och Önd (?) läto ...»

Till läsningen: 10 **g** är säkert stunget. — Av 1 **n** finns hos Dybeck endast h. bst bevarad. I *UFT* h. 5 tolkas inskriften: »... och Igul och Gissel (och) Vitr l'äto ...»

Mellan 10—13 **gisl** och 14—16 **uitr** står ett tydligt skiljetecken. Det kan därför icke vara ett sammansatt, tvåledat namn. Att **uitr** skulle vara ett tillnamn till **gisl**, sålunda ett adjektiv, är knappast troligt: man skulle i så fall också snarast vänta den svaga formen **uitri** *vitri* »den kunnige». Däremot förekommer **uitr** även i andra inskrifter såsom mansnamn; se t. ex. U 893. Det återger sannolikt en form av namnet *Gyvindr*, *Gyndr*; se härom Sm 28 och Sö 118. Att det förbindande **uk** har utelämnats, kan bero på ett slags haplografi: ristaren har ämnat hugga **gisl** + **uk** + **uitr**, men har av förbiseende hoppat över från det första **u** till det andra.

Om namnet *Igull* se U 202 och E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 106. — Om *Gisl* se U 492 (samt U 453, 454).

U 1027 är utan tvivel huggen av samme ristare som U 1026, ehuru icke fullt lika skickligt, vad ornamentiken beträffar.

1028. Lena kyrka.

Pl. 59.

Litteratur: B 523, L 228, D 1:225. J. Bureus, Fa 6 s. 148 n:r 251 (Bureus' egen uppteckning), s. 127 n:r 84 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 242; Fa 1 s. 56; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 66; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 63; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 327; R. Dybeck, Reseberättelse 1864 (ATA), Fornminnen i Lena sn 1864 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 31; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10:1), s. 48; K. E. Westerberg, Inventering av forn-lämningar i Lena sn 1927 (ATA); C. Marstrand i Norsk tidsskrift for sprogvidenskap 14 (1947), s. 279.

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (i F a 10:1); osign. träsnitt i Peringskiölds Monumenta och B 523; Dybeck (D 1:225).

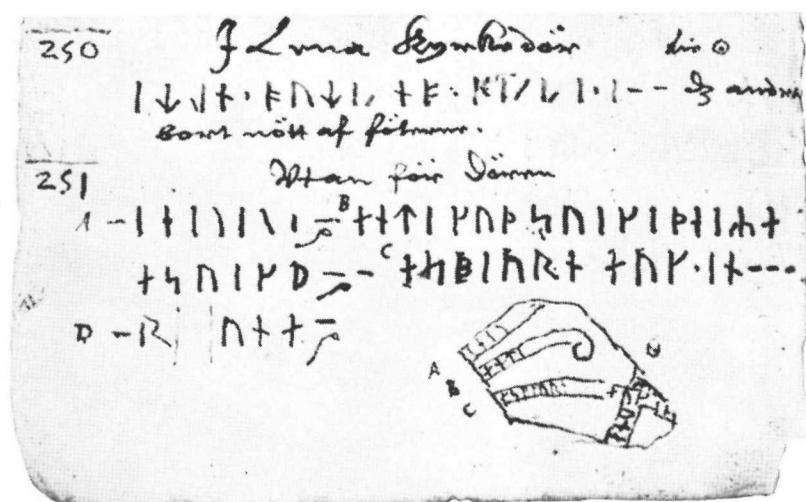

Fig. 220. U 1029 och 1028. Lena kyrka. Ur: J. Bureus' handskrivna samling runinskrifter (F a 6 s. 148).

Runstensfragmentet, som är av kalksten, förvaras nu i Lena kyrkas vapenhus.

Stenen var känd redan av Joh. Bureus. Den låg då vid Lena kyrka »Vtan för dören» (F a 6), »För Waknehus dören» (F a 5). Caspar Cohl: »på Lena kyrkiogård för waknehus-dörren». J. Rhezelius: »för Kyrkedören» (F a 10:1). — Den omtalas icke i *Ransakningarna*. — J. Peringskiöld, *Monumenta*: »Vthe på Lena kyrkiegården straxt wid Wåknhuus dören ligger ett lijtet stycke af en sönderslagen Runesten.» Det ena av de två träsnittsavrdragen har påskriften: »Lena kyrkegård straxt wid Wåknhuus dören» (B 523: »På Kyrko-gården»; L 228: »Kyrkogården»). — O. Celsius, som har granskat inskriften den 4 sept. 1727, har antecknat: »Lena vid kyrkian uthan före Kyrkiödören.» — R. Dybeck fann stenen 1863 »i jorden å kyrkogården» och lät flytta den till samma plats på höjden S om kyrkan, där U 1026 blivit rest. Här har stenen sedan legat till våren 1951, då den inlades till förvaring i kyrkans vapenhus.

Ljusgrå kalksten. Höjd 0,73 m., bredd 0,82 m. Ristningen torde ha varit djupt huggen och tydlig, men är numera hårt sliten och vittrad och inskriften därigenom svårläst. Särskilt gäller detta om h. sidan.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 523):

... asbiurn · auk i[n] - ... - [k]uru ... - ... na - ... anti kup suiki · þa ir h[a] sui[k]u

... Asbiörn ok ...-[l]andi(?). Guð sviki þa, er ha[n] sviku.

»... Åsbjörn och ...-land(?). Gud svike dem, som sveko honom.»

Till läsningen: Namnet 1—7 **asbiurn** är fullt tydligt. Av 8 **a** finns endast h. bst i behåll; en flisa har fallit av från stenytan och tagit med v. delen av runan. 9—10 **uk** grunda, men säkra. Intet sk torde ha funnits efter 10 **k**. 11 **i** har ingen bst. Därefter endast nedre delen av två raka stavar. Tre runor 17—19 **uru** äro säkra, ehuru topparna äro skadade. Framför 17 **u** finns nedre delen av två raka stavar. Avståndet till 17 **u** talar för att r. 16 har varit **f** eller **k**. Runslingan har väl därefter fortsatt nedåt och åt höger. Endast obetydliga rester finnas kvar av inskriften här: r. 20—22 och 23—25. 23—24 **na** äro tämligen tydliga. F. o. m. 26 **a** äro runorna mycket tydliga t. o. m. 39 **a**. Intet sk finnes efter 29 **i** eller 32 **þ**; icke heller efter 39 **a**. 40—41 **ir** äro svaga, men säkra. Bst i 42 **h** äro mycket grunda. Hst i följande runa är säker, men någon bst kan ej

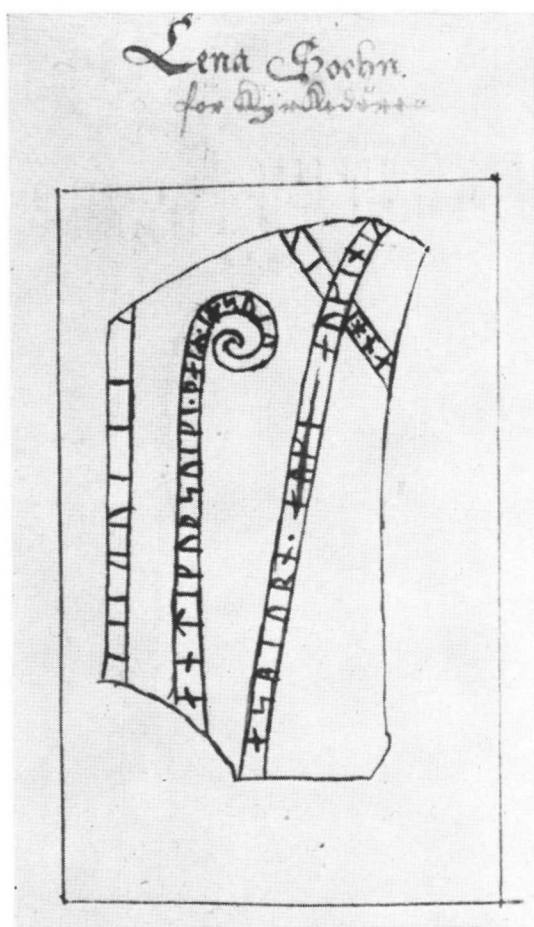

Fig. 221. U 1028. Lena kyrka.
Efter teckning av Rhezelius.

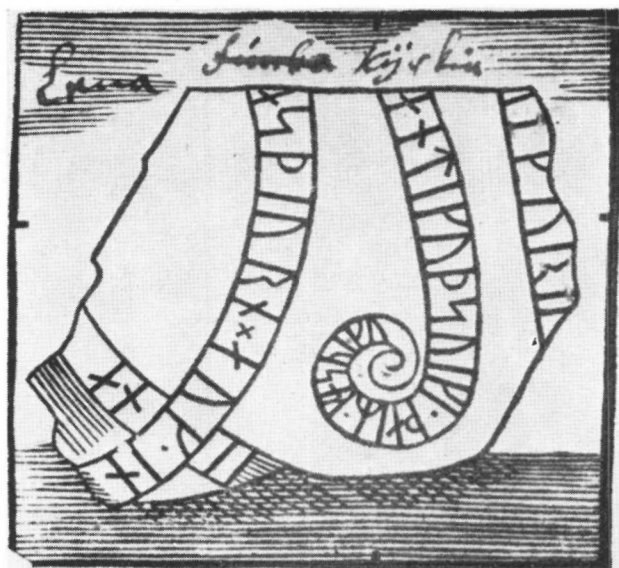

Fig. 222. U 1028. Lena kyrka.
Efter B 523.

fastställas. Huruvida runan har varit **a** eller **n**, kan numera ej avgöras. 44—46 **sui** och 48 **u** äro grunda, men säkra. Näst sista runan är helt utnött; intet spår är bevarat. Intet sk vid slutet.

Bureus (F a 6): **asbiurn auk · in ... euf ... r ... una ... anti kup suiki þe ir aa suikþ ...**. Caspar Cohl (F a 6): **asbiurn · auk in ... nahu ... anti kup suiki þa ir ia suiu**. Rhezelius (F a 10: 1): **asbiurn · auk in ... u ... ihna ... anti kup suiki · þa ir · ih suiu**. — B 523: **asbiurn × auk · in ... kur ... na ... anti kup suiki · þa ir · ka suiku**. — Celsius: »sönder afvittrat, illa faren». **asbiurn · auk kin ... ah ... anti kup suiki · þa ir aa suiku**. — Dybeck: **asbiurn × auk × in ... kur ... na ... anti kup suiki · þa ir ia suiku**. »Namnet **kas** [**þa ir kasuiku**] är naturligtvis osäkert; Bautils känne-streck till **k** finnes icke å sten: men deremot **b** i stället för **p** i första namnet.»

Bureus (F a 5) tolkar inskriften sålunda: »Esbiurn auk ... Runa ... Gud sviki däira ... sviku. Deus fraudet eos ... fraudarunt.» — Peringskiöld kompletterar den fragmentariska inskriften på följande sätt: »... Asbiörn och Ingvar låto uthugga denne uppreste åminnelses Steen effter Kase, som blef swikeliga dräpen i främmande land. Gud straffe dem som sweko Kas.» — *UFT* h. 5 (1876): »Åsbjörn och In ... kur ... (?) and; Gud svike dem, som Kas (el. Gås?) sveko.» Det påpekas, att ett namn *Kas* (eller *Gas*) förekommer även i runinskriften L 177 Örke, Skuttunge sn.

S. Bugge förmodar, att inskriftens enda bevarade sats har varit versifierad: **Guð sviki þa er Gas sviku**. Han påpekar, att samma formel, ehuru icke versifierad, förekommer på runstenen L 1592 (Säve 89) Sjonhem, Gotl.: **kup : suiki : þa : ar : han : suku**; troligen också på den blott fragmen-

tariskt bevarade L 1213 Björkö kyrka, Smål. (jfr G. Stephens, *ONRM* 3, s. 287). »Den samme Formel gjenfindes, varieret paa forskjellige Maader (f. Eks. *Svige den Krist over Gjellebro, hinden agter at svige!* Grundtvig, *Danm. gl. Folkeviser* II, S. IX), i flere af Middelalderens nordiske Ballader.»

Det är icke lätt att av det bevarade fragmentet bilda sig en uppfattning om hur hela stenen en gång har sett ut och vad inskriften har innehållit. Såväl stenmaterialet som ornamentiken äro ovanliga i Uppland. Troligen har det bevarade fragmentet tillhört nedre delen av en ganska stor sten. Det ställe, där de båda slingorna korsa varandra, har väl legat i stenens vertikala mittlinje nedtill. Runslingan torde ha följt stenens ytterkant, och den har blivit svårt skadad genom slag. Troligen har stenen en gång blivit hänsynslöst sönderslagen för att användas som material i kyrkobygget. Ett stycke har av en händelse blivit liggande oanvänt på marken utanför kyrkan.

I fråga om ornamentiken lämnar fragmentet klart besked så till vida, att den har varit mycket enkel och konstlös. Härpå tyder den snäckformiga spiral, vari runslingan t. h. är upprullad. Ristningen har bestått av en inskriftbärande slinga, lagd utefter stenens ytterkanter och med ändarna nedifrån inlagda på stenyttans mitt, den ena slutande med ett ormhuvud, den andra med spiralen. Efter uppländska förhållanden är detta en påfallande enkel utsmyckning. Den påminner mest om en grupp runristningar från Ingvarstågets tid (U 644, 654, 778, 818 m. fl.). Utanför Uppland är det lättare att finna motsvarigheter, kanske särskilt i Södermanland. I detta sammanhang bör erinras om att också stenens material är för Uppland främmande. Det är måhända icke helt uteslutet, att ristningen har blivit utförd på annat håll och att stenen först därefter har blivit förd till den plats, där den restes som minnesvård.

En säker slutsats torde däremot vara, att inskriften har varit tämligen lång. Den har bestått av tre meningar. Den första har varit en minnesskrift av vanlig formulering: »A och B reste denna sten efter C, sin fader» e. dyl. Den andra har meddelat någonting om den döde, hur och var han har omkommit. Den tredje har innehållit en önskan med anledning av hans död. Av den första är ett namn bevarat: »Åsbjörn och ...» Av den andra en del av det sista ordet *-landi*; sålunda: han vart dräpt i Grekland (Gotland, England) e. dyl. Den tredje är bevarad i sin helhet: »Gud svike dem, som sveko honom.»

Denna sats talar om en våldsam död, om förräderi och svek. Verbet *svikva* förekommer i tre andra uppländska inskrifter. En av dem är runhällen U 130 (Nora, Danderyds sn), ristad efter Olev Finnvidsson, som blivit försåtligt dräpt på Finnheden. *Hann varð svikvinn a Finnæiði. Guð hialpi and hans.* En liknande inskrift har en gång funnits på en runsten i Älvkarleby kyrka (L 263). Än starkare talar harmen ur inskriften U 954 (Söderby, Danmarks sn): *En Sasurr drap hann ok gærði niðingsverk, sveik felaga sinn. Guð hialp and hans.* Jämförelsen med dessa tre riktar uppmärksamheten på det för Lena-stenen märkliga och ovanliga: i stället för den fromma bönen för den dödes själ möter här en bön om vedergällning. Den för hednatidens rättskänsla så naturliga hämndtanken har tagit sig uttryck i ord, i en kristen bön om hämnd. Såsom S. Bugge har påpekat, förekommer samma formel på en gotländsk runsten, en av de tre från Sjonhem (L 1592): *Hann sviku Blakumænn i utfaru. Guð hialpin sial Røðfosar. Guð sviki þa er hann sviku. Guð sviki* är motsatsen till *Guð hialpi*: Gud må icke ge dem sin hjälp i nödens stund, då själarna skola prövas, han tage då sin nåd ifrån dem. Formeln går igen även i medeltida ballader (se S. Grundtvig i *Danmarks gamle folkeviser* Bd 5, s. 8, nr 256 och D. Strömbeck i *Arv* 1946 s. 58).

Läsningen 42—43 **ha**, liksom tolkningen av detta såsom pron. *hann*, är givetvis i någon mån osäker.

Huruvida namnet *Asbjörn* har varit inskriftens första ord, kan icke med full säkerhet avgöras. Det hör icke till vikingatidens allra vanligaste namn, men är dock belagt ett flertal gånger i de uppländska inskrifterna.

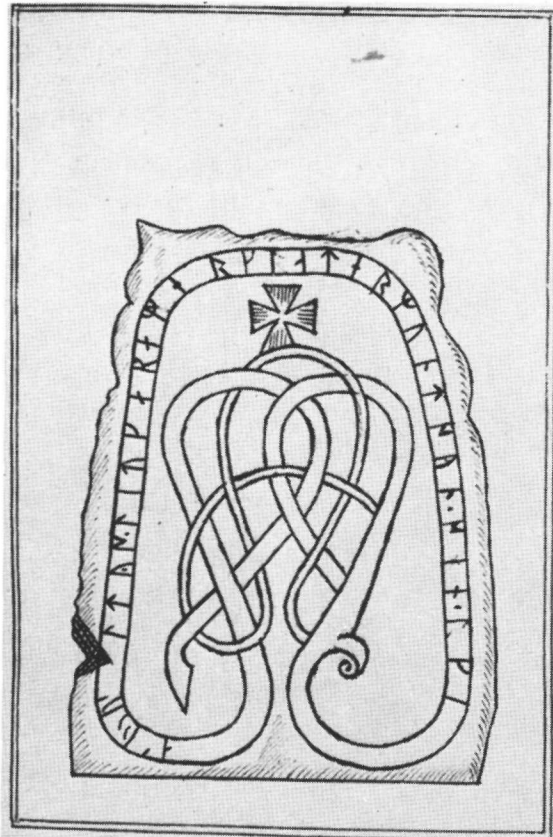

Fig. 223. U 1030. Björnhammar, Lena sn.
Efter teckning av Rhezelius.

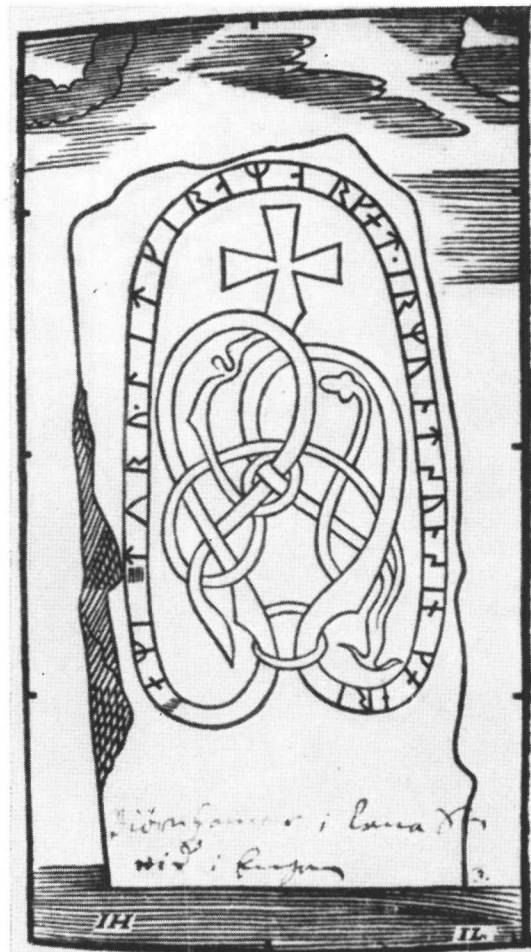

Fig. 224. U 1030. Björnhammar, Lena sn.
Efter B 518.

1029. Lena kyrka.

Litteratur: J. Bureus, F a 6 s. 148 n:r 250 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 244; Kyrkoinventarium 1829 (ATA).

Ett runstensfragment, varav tyvärr icke någon avbildning är bevarad, låg enligt anteckning av Joh. Bureus »I Lena kyrkedör» (F a 6). »I Kyrkedören» (F a 5). Säkerligen är det samma sten, som omtalas i kyrkoinventariet 1829: »I yttre dören ligger ett stycke af en Runsten med Slingor. Stilen oläslig.» Stenen är icke omnämnd av Dybeck och har förgäves eftersökts 1942 och 1951.

Inskriften var tydligen oläslig redan för Bureus. Han har upptecknat några runor och streck, varefter han tillfogar: »dz andra bort nött af fötrene». Se fig. 220.

1030. Björnhammar, Lena sn.

Litteratur: B 518, L 230, J. Bureus, F a 6 på ett löst blad, F a 5 n:r 243; J. Rhezelius, F l 1 n:r 22; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 65; UFT h. 5 (1876), s. 31.

Avbildningar: J. Rhezelius, teckning (F l 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 518).